

A.Λ. ΠΙΕΡΡΗΣ

Ο ΦΕΤΙΧΙΣΜΟΣ ΤΟΥ STATUS QUO

Η εμμονή στην διατήρηση των δομών ενός συστήματος, της διάρθρωσης και θέσμισής του, όταν η δόμηση αυτή προκαλεί την μόνιμη δυσλειτουργία και αναποτελεσματικότητά του, ενώ ταυτόχρονα δημιουργεί κυλιόμενες εστίες ανωμαλίας και αναταραχής στους κόλπους του, που εκδηλώνονται με ποικίλλουσα ένταση αναλόγως προς τις εκάστοτε ισχύουσες συγκυρίες και συσχετισμούς – μια τέτοια εμμονή έχει τον χαρακτήρα φανατικής προσκόλλησης σε σχήματα των οποίων η τεχνητότητα σταθερά αποσταθεροποιεί το σύστημα. Πρόκειται τότε για έναν παράλογο φετιχισμό του status-quo. Γιατί η τάξη ενός συστήματος υπάρχει προς χάριν της λειτουργικότητας και παραγωγικότητάς του, και όχι βέβαια αντιστρόφως. Η βέλτιστη τάξη είναι αυτή που μεγιστοποιεί την απόδοσή του χωρίς να το αποσταθεροποιεί. Η ευσταθής δε και μαξιμαλιστική τάξη είναι μόνον η φυσική.

Οι αυτοκρατορικές ολοκληρώσεις του ΒαλκανοΜικρασιατικού γεωπολιτικού χώρου (συμπεριλαμβανομένης της Οθωμανικής) όχι μόνο διατήρησαν τη διαφορετικότητα των συστατικών στοιχείων και μερών τους, την ποικιλία της ανθρώπινης παρουσίας και λειτουργικότητας στο χώρο, αλλά και την επέτειναν με το να παρέχουν την δυνατότητα ελεύθερου ανακατέματος των διαφόρων παραγόντων χωρίς εξαφάνιση των χαρακτηριστικών της ιδιοπροσωπίας και ταυτότητάς τους. Αντιθέτως το Ευρωπαϊκό εθνικό κράτος (ιδίως στην πιο απολυτοποιημένη ηπειρωτική μορφή του) επέβαλλε μια ομογενοποίηση του ανθρώπινου παράγοντα χωρίς προηγούμενο στην ιστορία. Αυτό κατέστη δυνατό μέσα από την μηχανιστική εφαρμογή ενός συστήματος κανόνων τεχνητής τάξης. Όταν σε ένα γεωπολιτικό χώρο μεγάλης διαφοροποίησης εισαχθεί το Ευρωπαϊκό μοντέλο του εθνικού κράτους με την συμπαρομαρτούσα βία της τεχνητής τάξης που το σημαδεύει, το αποτέλεσμα δεν μπορεί παρά να είναι καταστροφικό: ένας φαύλος κύκλος σταθεροποιήσεων που de facto αποσταθεροποιούν γιατί επιμένουν στην διατήρηση αυτού ακριβώς που είναι η βαθύτερη αιτία του προβλήματος, στην συντήρηση τεχνητών λύσεων. Ο φαύλος αυτός κύκλος θεμελιώνεται πάνω στην καταπάτηση θεμιτών δικαιωμάτων που οι συστατικοί παράγοντες του ζητήματος αισθάνονται ότι πάσχουν όποια λύση και εάν επιλεγεί. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν φταίει σε κάθε περίπτωση τόσο η συγκεκριμένη λύση που προκρίθηκε (όταν μπορεί καν να υιοθετηθεί κάποια λύση), αλλά αιτία είναι το ίδιο το μοντέλο επίλυσης που διατίθεται προς εφαρμογή. Χρειάζονται δημιουργικές τομές για να

ξεφύγει το σύστημα από τα εξωγενή αδιέξοδά του, απαιτείται η σύνθεση νέων καινοτόμων μοντέλων που (φαινομενικά παραδόξως) θα πλησιάζουν, από ορισμένες απόψεις, θεσμίσεις της ανθρώπινης κοινωνικότητας οι οποίες έχουν εκφράσει, επιτυχώς την φύση του χώρου μέσα στην ιστορικότητά του.

Ανέλυσα πολλές φορές, και συνθετικά στο προηγούμενο άρθρο μου, την θεωρία των φυσικών συστημάτων, και της απόκλισης από αυτά που αντιπροσωπεύει η μέθοδος της τεχνητής θέσμησης ενός συστήματος μέσω μιας βαρειάς (αναγκαστικά λόγω της τεχνητότητάς της) κανονιστικής ρύθμισης της λειτουργικότητάς του. Αντιθέτως η φυσική τάξη αντιστοιχεί στην λειτουργία του συστήματος υπό τον μέγιστο βαθμό ελευθερίας κινήσεών του, και είναι επομένως ελαφριά, ενώ ακριβώς γι' αυτό είναι και η μόνη ευσταθής καθώς και μαξιμαλιστική της αποδοτικότητάς του. Η απαραίτητη (για χώρους κείμενους εκτός της «ζώνης πολιτισμού» που έχω οριοθετήσει) σιδηρά πειθαρχία μιας βαρειάς τεχνητότητας, γίνεται ανασταλτικός παράγων κάθε δημιουργικής παραγωγικότητας σε πεδία σαν το δικό μας αυξημένου αυτογενούς πολιτισμικού δυναμικού. Ακόμη χειρότερα, η Ευρωπαϊκή τεχνητή «λογική» γίνεται στα χέρια των Ευρωπαϊστικών κατεστημένων του ΒαλκανοΜικρασιατικού χώρου ένα ιδεολόγημα φονταμενταλιστικού φανατισμού. Εφαρμόζεται δογματικά – χωρίς την παραμικρή αντιστοίχιση μεταξύ δαπανώμενης προς εφαρμογή ενέργειας και ωφέλιμου αποτελέσματος, χωρίς την στοιχειώδη ορθολογική απαίτηση ελέγχου καταλληλότητας και σκοπιμότητας, χωρίς την οποιαδήποτε μέριμνα για την πραγματική αποδοτικότητα της «επένδυσης». Πρόκειται δηλαδή για την ουσία του πιθηκισμού.

Τυπικό παράδειγμα της αναγκαστικής σύζευξης τεχνητότητας – αστάθειας που απογεννά τον φαύλο κύκλο επιμονής στην τεχνητότητα – αυξανόμενης αστάθειας κ.ο.κ. αποτελεί στις ημέρες μας το Κράτος της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Το όνομα προσομοιάζει, ως προς τον συμβολισμό του παραλογισμού που εμπεριέχει, την συστατική ασυναρτησία της πρώτης αρχής της ιστορικής Ευρώπης: Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους. Και μόνο αυτό, είναι αποκαλυπτικό της ανωμαλίας που αντιπροσωπεύει για το χώρο μας το «Κράτος των Σκοπίων» όπως υφίσταται στην γεωγραφική Άνω Μακεδονία. Αλλά, και πέρα από τις ιστορικές ανωμαλίες στην προηγηθείσα ενδογιουγκοσλαβική ολοκλήρωση, η θεμελιώδης αντίφαση της οντότητας αυτής έγκειται στην προσπάθεια δημιουργίας της ταυτότητας ενός εθνικού κράτους βάσει μιας φανταστικής εθνογένεσης, όταν στην πραγματικότητα υπάρχουν αναγνωρισμένα, δυο βασικές εθνικές μονάδες στην περιοχή συγκρότησης της νεοπαγούς κρατικής υπόστασης. Είναι προφανές ότι σε τέτοια βάση ενιαίο εθνικό κράτος είναι αδύνατο να θεμελιωθεί με κάποια αξίωση ευστάθειας. Ή ένα κράτος με θεμέλιο τον χώρο και όχι το έθνος μπορεί σε μια τέτοια περίπτωση να συσταθεί ή να αναδομηθεί ριζικότερα το περιβάλλον, ευσταθέστερα με αλλαγές συνόρων. Το δόγμα ότι η μη αλλαγή συνόρων σημαίνει ευστάθεια είναι ένας Ευρωπαϊστικός παραλογισμός της Ανατολής.

Το ζωτικό θέμα είναι ο αρμονικός συντονισμός μέσα από μια φυσική ισορροπία όλων των συστατικών παραμέτρων του υπ' όψιν συστήματος (Αλβανικών και Σλαβογενών, Μουσουλμανικών και Ορθόδοξων), και όχι συγκεκριμένες, συγκυριακές δομές ολοκλήρωσής των. Είναι άκρως ανησυχητικό ότι η ιστορική Ευρώπη, και η Γερμανία ιδιαιτέρως, παρεμβαίνει και πάλι αποσταθεροποιητικά στο ΒαλκανοΜικρασιατικό πεδίο στηρίζοντας

ενεργά την τεχνητότητα του «Κράτους των Σκοπίων». Η νέα Γερμανική (άμεση ή έμμεση μέσω του Ευρωπαϊκού Διευθυντηρίου) επέμβαση στα Βαλκάνια, ιδίως συνδυαζόμενη με στρατιωτική παρουσία και δράση, θα έχει εξαιρετικά δυσμενή αποτελέσματα για τις εξελίξεις στο χώρο μας. Εφησυχασμός τώρα θα έχει ανυπολόγιστες συνέπειες στο μέλλον.

Επαναλαμβάνω: η κύρια αποσταθεροποιητική δράση της (ιστορικής) Ευρώπης στο χώρο μας συνίσταται ακριβώς στον εμποδισμό φυσικής διάρθρωσής του, στην επιλογή και υποστήριξη τεχνητών λύσεων και στην άλογη επιμονή σε αυτές παρά την προφανή και επικίνδυνη δυσλειτουργία τους. Αυτό συμβαίνει ως προς την θεσμική οργάνωση της κοινωνικότητας στην κρατική ολοκλήρωση, το ίδιο χαρακτηρίζει και την δόμηση του γεωπολιτικού χώρου σε κρατικά ολοκληρώματα, πράγμα που μας απασχολεί εδώ. Η επιμονή σε ένα τεχνητό σύστημα που οικοδομήθηκε καταντά, όπως είπα, φετιχισμός του status quo. Έτσι όμως η εμμονή στο status quo γίνεται η βασική αποσταθεροποιητική αιτία του συνολικού συστήματος, όταν υπάρχουν εστίες συστατικής ανωμαλίας, ουσιαστικής και αδιόρθωτης παρέκκλισης από τη φυσική τάξη, μέσα σε αυτό. Λελογισμένες αλλαγές συνόρων έχουν συχνά δράσει στην ιστορία σαν απορροφητήρες έντασης, σε ένα μεσοπρόθεσμο τουλάχιστον ορίζοντα, ακόμη και εάν δεν φέρουν το σύστημα σε κατάσταση φυσικής, και άρα ευσταθούς, ισορροπίας. Αρκεί να το τοποθετούν σε φυσικώτερη τάξη από ό,τι προηγουμένως. Βέβαια αλλαγή συνόρων δεν είναι η μόνη δοκιμασμένη ιστορικά μέθοδος επίλυσης προβλημάτων κακοδόμησης. Η αναδόμηση μπορεί να πάρει και άλλες μορφές, όταν καθίσταται αναπόφευκτη, που θα συζητήσω παρακάτω.

Στην ευρύτερη γεωγραφική Μακεδονία, και ιδιαίτερα στο εσωτερικό της, το ανακάτεμα του ανθρώπινου παράγοντα χωρίς άρση της ισχυρής διαφοροποίησής του κατά αλληλοτεμνόμενες μάλιστα οριοθετήσεις (θρησκευτικές, γλωσσικές, φυλετικές, επαγγελματικές), ήταν ιδιαίτερα βαθύ. Πρόκειται για μια πραγματική αλληλοπεριχώρηση των παραμέτρων. Είναι ενδεικτική και συμβολική η περίπτωση του Δημήτρη Μιλαντίνωφ, ενός από τους πρώτους δημιουργούς μιας «Μακεδονικής» συνείδησης μαζί με τον αδελφό του Κωνσταντίνο, στα μέσα του 19ου αιώνα. Ο Μιλαντίνωφ έγραφε στην αρχή της σταδιοδρομίας του Ελληνικά, θεωρούσε την γλώσσα των κατοίκων της Μακεδονίας Βουλγαρική και ανέτρεχε στον μεγάλο Σέρβο ηγεμόνα Στέφανο Ντουσάν σαν πρόγονο των Σλαβοβουλγάρων (όπως τους ονόμαζε) της Μακεδονίας. Κείμενό του το 1852 ομιλεί για «τους Σλαβοβούλγαρους, τους απόγονους του Ιλλύρου, Κολλέδα, του Σίλνι Στέφαν Νεεμάνοβηκ και των λοιπών». Στα Σκόπια, το Πάσχα του 1346, ο Στέφανος Ντουσάν εχρίσθηκε Πιστός του Χριστού Θεού Αυτοκράτωρ Σέρβων και Ελλήνων. Στο μοναστήρι του Αγίου Δημητρίου στην Susica (κοντά στα Σκόπια), οι επιγραφές στις τοιχογραφίες είναι στα Εκκλησιαστικά Σλαβονικά και στα Ελληνικά. Το μωσαϊκό της ανθρώπινης παρουσίας στη γεωγραφική Μακεδονία συμπληρούται με τους Αλβανούς, τους Τούρκους, και βεβαίως τους Έλληνες κυρίως στο νότιο τμήμα της. Ένα μοναστηριακό χρονικό των Ιωαννίνων αναφέρει κάποιον Βόνκο που το 1400 κατέλαβε την Άρτα. Τον αποκαλεί (εχθρικά) Σερβαρβανιτοβουλγαρόβλαχο.

Η μείξη των συστατικών ανθρώπινων στοιχείων χωρίς εξάλειψη ή αποδυνάμωση της ταυτότητάς των (ιδίωμα κάθε «αυτοκρατορικής» οργάνωσης του χώρου σε κρατική επικράτεια) είναι ιδιαίτερα εμφανής και χαρακτηριστική στην γεωγραφική Μακεδονία, κομβική περιοχή στην Βαλκανική. Σε αυτήν συγκλίνουν οι κύριοι οδοί επικοινωνίας, προς

Βορρά για το Βελιγράδι και την κεντρική Ευρώπη, Βορειοανατολικά για την Σόφια, τον Εύξεινο Πόντο και τις Ρουμανικές Ηγεμονίες, προς Ανατολάς για την Θράκη, την Κωνσταντινούπολη και την Μικρά Ασία, προς Νότο για την Ελληνική χερσόνησο και την έξοδο στο Αιγαίο, προς Δυσμάς για την Αλβανία, το Δυρράχιο και το πέρασμα στην Ιταλία. Σε αυτό το τονισμένο ανθρώπινο μωσαϊκό της ευρύτερης γεωγραφικής Μακεδονίας είναι κατ' εξοχήν παραμορφωτικό να προσγράφεται μια ενιαία εθνοφυλετική ταυτότητα ως επιτόπιος και κυρίαρχος. Όπως έγραφε στα 1890 ένας εθνογράφος, ο Jovan Hadzi-Vasiljevic (πρόξενος της Σερβίας για ένα διάστημα στην περιοχή), αναφερόμενος στην περιφέρεια του Κουμανοβο: «ο πληθυσμός αυτής της περιοχής ποτέ δεν είχε κάποια ανεπτυγμένη εθνική συνείδηση. Δεν γνωρίζουν τίποτε για μια Σλαυική εθνότητα, ακόμη λιγώτερο για Βουλγαρική ή Μακεδονική εθνότητα. Αυτές οι ονομασίες τους είναι άγνωστες. Η μάζα του λαού δεν τις γνωρίζει ούτε σήμερα». Ο Hadzi-Vasiljevic χρησιμοποιεί βέβαια την αρνητική αυτή διαπίστωση για να αντικρούσει τις Βουλγαρικές αξιώσεις πάνω στον Σλαυικό πληθυσμό της γεωγραφικής Μακεδονίας. Το γεγονός όμως παραμένει ότι δεν θα μπορούσε να υπάρξει μέσα σε ένα τέτοιο ανθρώπινο μωσαϊκό η συνείδηση μιας ενιαίας εθνότητας. Υπάρχουσες φυλετικές διαφοροποιήσεις συνειδητές ή ασυνειδητές έμπαιναν σε δεύτερη μοίρα, χωρίς να εξαφανίζονται, μπροστά στην συνεκτική δύναμη της γεωπολιτικής ενότητας του χώρου, μπροστά στην πολιτιστική «κοινή» και στο δεδομένο της συνύπαρξής τους υπό μια ενιαία αρχή πολιτικής ολοκλήρωσης του πεδίου σε διάστημα χιλιετιών. Ακόμη και διαφορές στην θρησκευτική ταυτότητα δεν εμπόδιζαν, χωρίς οι ίδιες να εξασθενίζουν, την συνοχή που η γεωπολιτική ενότητα του χώρου προκαλούσε στην ανθρώπινη κοινωνική ύπαρξη. Οι διαφορές εκείνες ενεγράφοντο στην ίδια πολιτισμική και γεωπολιτική «κοινή».

Η προσπάθεια αυτοτελούς οργάνωσης της ανθρώπινης κοινωνίας σε έναν τέτοιο χώρο, η οικοδόμηση δηλαδή πολιτικού κράτους εκεί, βάσει της αρχής της εθνοσύστασης, δεν μπορεί παρά να έχει, αργά ή γρήγορα, καταστροφικές συνέπειες, διότι παραβιάζει κατάφωρα την φυσική οργανωτική αρχή του πεδίου.

Μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913 η ευρύτερη γεωγραφική Μακεδονία διαιρέθηκε σε τρία τμήματα, τα οποία ενσωματώθηκαν στην Ελλάδα, την Σερβία και την Βουλγαρία κατά αναλογία εδαφικής έκτασης ως προς το όλο περίπου 50% - 40% - 10% αντιστοιχώς (Μακεδονία του Αιγαίου, Μακεδονία του Βαρδάρη, Μακεδονία του Pirin). Ασφαλώς δεν ετέθη σοβαρά τότε, ούτε μετά τον Α' Γερμανικό Πόλεμο, θέμα ανεξάρτητου Κράτους Μακεδονίας. Η αρχή των εθνотήτων που ίσχυε τότε επέβαλλε ώστε κάθε γειτονικό κράτος να ενεκόλπωνε κατ' αρχάς εκείνο το κομμάτι της γεωγραφικής Μακεδονίας που κατοικείτο από λαό εθνοφυλετικά ίδιο προς την συστατική εθνική βάση του. Αλλά η αρχή αυτή, απόρροια της ιδέας του Έθνους – Κράτους (της αντίληψης δηλαδή ότι η συστατική φύση και δικαίωση της κρατικής ολοκλήρωσης έγκειται στην εθνική ταυτότητα του πληθυσμού της επικράτειας), προϋπέθετε ότι η εθνοφυλετική κατανομή του πληθυσμού της γεωγραφικής Μακεδονίας συνέπιπτε προς ένα δεδομένο γεωγραφικό διαχωρισμό. Πράγμα που κατ' εξοχήν δεν συνέβαινε σε αυτήν την κομβική περιοχή διασταυρώσεων.

Όπου το Εθνικό Κράτος λειτούργησε (στον χώρο της ιστορικής Ευρώπης), αυτό επετεύχθη με μια τρομερή διαδικασία ομογενοποίησης των πληθυσμών δια φωτιάς, σιδήρου και αίματος αρχικά, συστηματικής ισοπέδωσης εν συνεχεία. Στον χώρο μας της Εγγύς Ανατολής ουδέποτε αυτό επεχειρήθη καν. Πλησιέστερα στο «αυτοκρατορικό» μοντέλο

πολιτικοϊστορικής ολοκλήρωσης που εκφράζει την κρατική συνείδηση του χώρου μας, ευρίσκεται το Αμερικανικό μοντέλο, όπου ικανά ισχυρή διαφοροποίηση, ακόμα και στην νομοθεσία, μεταξύ των Πολιτειών συνυφίσταται με ιδιαίτερος ισχυρά κρατική ολοκλήρωση (Η.Π.Α.), στα δυο καίρια στοιχεία που και για τον χώρο μας συνθέτουν την κρατική οντότητα: εμπεδωμένη πολιτισμική (αντιληπτική, εννοιολογική και αξιολογική) «κοινή» αφ' ενός στο εσωτερικό, καθοριστική δράση της οντότητας σαν ατόμου μονάδος προς το εξωτερικό αφ' ετέρου.

Είναι φανερό ότι σε ένα πολυσύνθετο πεδίο του χώρου μας, όπου καν δεν λειτουργεί αποφασιστική αντιστοιχία μεταξύ των διαφόρων παραμέτρων της ανθρώπινης ύπαρξης (εθνοφυλετικών, πολιτισμικών, γλωσσικών, θρησκευτικών, οικονομικών κ.λπ.), από την στιγμή που ένα κρατικό ολοκλήρωμα του ανομοιογενούς πεδίου καταρρέει, η αναδόμηση του χώρου σε ένα ευσταθές σύστημα περισσοτέρων κρατικών ολοκληρωμάτων δεν μπορεί να γίνει βάσει της αρχής των εθνότητων. Πρώτον γιατί η εθνότητα δεν είναι η μόνη ή η καλύτερη οργανωτική αρχή ενός πολυδιάστατου πεδίου. Δεύτερον, γιατί αναλόγως του εύρους του θεωρούμενου χώρου οι βασικές εθνότητες (αν μπορούν να ορισθούν) εναλλάσσεται (Σερβική στην παλαιά και νέα Σερβία, Αλβανική στο Κόσσοβο, Σερβική σε περιοχές του Βορείου Κοσσόβου κ.ο.κ.). Και τρίτον γιατί η ιδέα της μειονότητας (της μειονοτικής εθνότητας) είναι δυναμίτης στα θεμέλια του Εθνικού Κράτους, αν δεν της αποδοθούν δικαιοδοσίες σε επίπεδο τόπου ή γένους (αυτονομία ομοσπονδοποίησης ή millet) που αναιρούν βασικά στοιχεία του εθνικού κράτους.

Σε αυτό το πραγματιστικό πλαίσιο, η Ευρωπαϊκή θεωρία περί προστασίας των μειονοτήτων και ατομικών δικαιωμάτων είναι ουσιωδώς ανεπαρκής. Το ζητούμενο είναι ένας βαθμός αυτονομίας και αυτοδυναμίας των ομάδων με ισχυρές ταυτότητες. Η αυτονομία και αυτοδυναμία μπορεί να είναι, όπως αρμόζει κατά περίπτωση, σε βάση εδάφους ή σε βάση γένους. Μπορεί να διήκει από αυτονομία μέσα στα πλαίσια ενιαίου Κράτους (που πρέπει να αποδείξει ότι δεν είναι Κράτος – Έθνος αλλά Κράτος – Χώρος), μέχρι συνομοσπονδία ανεξάρτητων κρατών.

Η αναδόμηση μετά την κατάρρευση ενός προηγούμενου ολοκληρώματος (όπως η Γιουγκοσλαβία) στον χώρο μας δεν μπορεί παρά να τηρεί την λογική του χώρου στην δόμηση του γεωπολιτικού χώρου. Και για να επιτευχθεί ευσταθής (που σημαίνει και γενικά αποδεκτή) αναδιάρθρωση, πρέπει η αναπόφευκτη απαίτηση αυτονομίας και αυτοδυναμίας (μικρότερης ή μεγαλύτερης) να συνοδεύεται και από αναδιευθέτηση συνόρων.

[Δημοσιεύθηκε στον "ΕΘΝΙΚΟ ΚΗΡΥΚΑ"]